

IZPRIDEVNIŠKI GLAGOLI V DALMATINOVI BIBLIJI*

V Dalmatinovi Bibliji uporabljeni izpridevniški glagoli (pribl. 210 glagolov: 55 izhodiščnih, nepredponskih in 155 predponskih) izpričujejo svojsko problematiko, ki jih razločuje od glagolov, izpeljanih iz besednovrstno drugačnih podstav. Skupine glagolov, ki jih določa besedotvornopomenska izenačenost, so bolj ali manj tvorbeno individualizirane in skladenjsko tipizirane, ne pa tudi dokončno zamejene, saj so ob besedotvornopomenskem spreminjanju, ki ga odkriva sobesedilo ali primerjava z Lutrovim prevodnim zgledom, možni tudi prehodi iz ene skupine v drugo.

In the Dalmatin Bible there are approximately 210 deadjectival verbs: 55 of them are primary verbs without a prefix, 155 are prefixed verbs. They have a number of characteristics that distinguish them from verbs derived from other parts of speech. They are classifiable into groups that are determined by identical word-formational meanings. These groups are more or less derivationally individualized and syntactically typified, but not definitively delimited: transitions from one group to another are possible through a change of word-formational meaning, ascertainable by comparison with Luther's translation.

0 Med glagoli Dalmatinove Biblije,¹ ki so izpeljani iz besednovrstno različnih podstav, se tvorjenke s pridevnikom v podstavi na pogostnostni lestvici uvrščajo neposredno za najobsežnejšo skupino izsamostalniških glagolov.² Primerjava obeh skupin odkriva več razlik. Izpridevniški glagoli številčno močno zaostajajo za izsamostalniškimi. Orientacijsko razmerje je 460 : 210.³ Pri izpridevniških glagolskih tvorjenkah pripada večji delež predponskim glagolom, pri izsamostalniških pa nepredponskim.

0.1 S skladenjskim razvezovanjem⁴ so določljivi osnovni besedotvorni pomeni izpridevniških glagolov Dalmatinove Biblije. Primerjava z rezultati že opravljene strukturne analize glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordnini⁵ ne nakazuje niti zvrstno pogojenega razhajanja niti razlik med Trubarjem in Dalmatinom, kar

* Osnovo pričujočega prispevka predstavlja eno od poglavij avtoričine magistrske naloge: Besedotvorna in semantična struktura glagola v jeziku Jurija Dalmatina, 1984 (1985).

¹ J. Dalmatin, BIBLIA, TV IE, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Teftamenta, Sloven/ki, tolmazhena, fksu IVRIA DALMATINA. Gedrukt in der Churfürftlichen Sächfifchen Stadt Wittemberg / durch Hans Krafft Erben. 1584. Faksimile, Ljubljana, 1968.

² Prim M. Merše, Besedotvorni pomeni izsamostalniških glagolov v Dalmatinovi Bibliji, Slaviistična revija (dalje SR) 36 (1988), 375-397.

³ Številčno razmerje je bilo ugotovljeno s pomočjo kartoteke, ki predstavlja popolni izpis Dalmatinove Biblije. Izdelala jo je Sekcija za zgodovino slovenskega jezika pri Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

⁴ Postopek je oprt na tvorbeno-pretvorbena metodologijo sodobnega slovenskega besedotvorja. Njen začetnik je J. Toporišič: Besedotvorna teorija, SR 24 (1976), 163-179; Slovenska slovnica, Maribor, 1976, 114-174; Teorija besedotvornega algoritma, SR 28 (1980), 141-151. Za primer podajanja podstave pri posameznih pomenih prim. SS 1976, 159: »biti tak kot pove podstava«; tako še: delati tako, postajati tak, delati se takega, delati takega, imeti za takega, dajati tak glas. Deloma različno jo je v več razpravah razvila A. Vidovič-Muha; njene ugotovitve so strnjene v knjigi Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zložen, Ljubljana, 1988.

⁵ A. Vidovič-Muha, Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni ordnini, SR 32 (1984), 245-256.

pomeni, da tudi besedotvorno-pomenskemu opisu izpridevniških glagolov, uporabljenih v Dalmatinovi Bibliji, splošnejše veljavnosti za 16. stoletje ni mogoče odrekati.

1 'biti tak, kot kaže podstavni pridevnik (PoPrid)': *skop-ova-ti* < 'biti skop'; tako še *cagovati*, *cartljati se*, *divjati*, *glihati se*, *hiteti*, *lakomnovati*, *noreti*, *veseliti se*. Besedotvorni pomen je v primerjavi z drugimi, ki jih je pri izpridevniških glagolih Dalmatinove Biblije še mogoče ugotoviti, številčno najbolj blede zastopan. Jasneje ga izpričuje le 16 glagolov. Mednje sta šteta tudi *kesniti* in *zakesniti*, ki se zunaj tretjega stolpca v Registru, namenjenega sopomenskim ustreznici kranjskih iztočnic iz vzhodnega jezikovnega območja, ne pojavljata. Trije od štirinajstih različnih podstavnih pridevnikov so prevzeti iz nemščine: *cagav*, ki je tvoren s pripono *-av/ (-ov)* ter *cart* in *glih*.

1.1 Izpeljava je potekala s priponami *-iti/-im*, *-ati/-am*, *ovati/-ujem* in *-eti/-im*. Izrazitejšo tvorbeno živost izpričuje le besedotvorni tip *PoPrid* + *-iti*, po katerem je tvorenih 8 glagolov. Ostali tipi so bili zastopani s po tremi ali celo samo z dvema glagoloma, kar dokazuje manjšo produktivnost.

1.1.1 Svojski odklon od norme predstavlja par *cagati* – *cagovati*. Natančna primerjava z Lutrovo Biblijo,⁶ ki velja za Dalmatinov najpomembnejši prevodni zgled, kaže, da je z njim običajno zajeto pomensko nasprotje 'zagen – verzagen'. Tudi sobesedilna presoja dokaj zanesljivo odkriva dovršnost glagola *cagati* in nedovršnost parnega glagola *cagovati*. Npr. Dalmatin: *Bodi ferzhan inu nezagliu, nebuj se inu nezaguj* (I, 230b) – Luther: *Sey getrost vnd vnuerzagt / fürcht dich nicht vnd zage nicht* (I/777); Dalmatin: *inu je sazhel shalofsten pèrhajati, inu zagovati* (III, 17a) – Luther: *Vnd fieng an zu trawren vnd zu zagen* (III/2022); Dalmatin: *de bi h'pušlednimu nezagali, inu nevolni nepostali* (I, 301a) – Luther: *Das sie nicht zu leitz verzagen oder vngedultig werden* (II/1040); Dalmatin: *Iest tèrpim tvoj strah, de skoraj zagam* (I, 302a) – Luther: *Ich leide dein schrecken / Das ich schier verzage* (II/1042). Glagola tudi besedotvornopomensko nista dokončno ustaljena, čeprav je prevladujoči besedotvorni pomen vsakemu posebej mogoče določiti s precejšnjo gotovostjo. Vzrok za tolikšno odstopanje od norme je nedvomno v prevzetosti podstave ter v oblikoslovnem prilagajanju slovenskemu jeziku, za katero očitno ni bil odbran najprimernejši vzorec.⁷

1.2 Med tvorjenkami z besedotvornim pomenom 'biti tak, kot kaže PoPrid' so tudi glagoli *se*, kar je dokaz za to, da izpeljava z morfemom *se* v teh primerih ne povzroča spremembe besedotvornega pomena (*cartljati se*, *glihati se*, *veseliti se*).

Za vse našteje glagole je značilna prisojevalnost. Neprehodnost je le prevladujoča, ne pa obvezna skladenjska lastnost. Redke prehodne rabe puščajo besedotvorni pomen nedotaknjen (npr. *cartljati se z dietom*, *veseliti se Gospodalbesedelna njegovo pomoč*, *prenagli ti koga*). Vršilec dejanja oz. nosilec stanja je najpogosteje oseba. Najrazličnejše poosebitve zanesljivo kažejo na opravljeni pomenski razvoj

⁶ Primerjava z Lutrovo Biblijo je potekala s pomočjo novejše reproducirane izdaje: D. M. Luther, *Biblia Das ist die gantze Heilige Schrifft Deudsch auff's new zugericht*, Wittenberg, 1545, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1974.

⁷ O tem, da je pripona lahko zgolj sredstvo za formalno slovenizacijo izposojene glagolske podstave, H. Orzechowska, O jeziku Dalmatinove Biblije, Ljubljana, 1978, 57.

oz. na prenesenost pomena.⁸ Npr. *Satu se vefšely moje serce, inu moja zhaft je vefšela* (I, 283a); *njegovu serce supèr GOSPVDA divja* (I, 323b); *De je nyh Dufsha od britkofsti zagovala* (I, 307b) itd.

1.3 Podstavni pridevniki označujejo bodisi duševne lastnosti človeka, ki običajno sovpadajo z značajskimi potezami (*lakomen, skop, cagav, mil, nor,*) pa tudi zunanje lastnosti, ki se nanašajo na premikanje (*hiter, nagel, pozen*). Med njimi je en sam barvni pridevnik (*zelen*). Pridevniki, ki predstavljajo besedotvorno podstavo glagolov, so tudi sicer v Dalmatinovi Bibliji pogosto rabljeni. Med najbolj tipične rabe sodijo zveze s pomožnimi glagoli, ki so sopomenske tvorjenkam. Dalmatin je z njimi neredko zapolnjeval systemske ali le naključne vrzeli. Prav majhno število izpridevniških glagolov z besedotvornim pomenom 'biti tak, kot kaže PoPrid' odkriva takšno systemsko vrzel, ki je v Dalmatinovi Bibliji z rabo sopomenskih opisov večše zakrita. Izmenljivost tvorjenk in sopomenskih opisov je ugotovljiva pri vseh besedotvornopomensko poenotenih skupinah izpridevniških glagolov v Dalmatinovi Bibliji. Na osnovi sobesedilno izrabljenih možnosti so sestavljive različne systemske kombinacije. Npr.: 1. *biti nizek; ponižati se – ponižavati se; ponižati koga*; 2. *biti pijan* (s konkretizacijo *ležati pijan*); *opijaniti sel upijaniti se – postati pijan; pijaniti koga – opijaniti koga/upijaniti koga*; 3. *biti sit* ter *ostati sit; sititi se – nasititi se / postati sit; sititi koga – nasititi koga*; 4. *biti temen; otemneti / postati temen* ter *priiti temen; storiti koga temnega* itd.

S preišljenim izborom tvorjenk ali sopomenskih opisov, večkrat pa celo z zaporednim nizanem obeh možnosti, je Dalmatin dosegal tudi pomembne stilne učinke. Na izbor je kot pri vseh tovrstnih primerih pogosto vplivala Lutrova prevodna predloga, neredko pa je bil tudi samostojen.⁹ Npr. Dalmatin: *Ty Pravizhni pak se bodo vefšelili, inu bodo vefšeli pred Bugom, inu se bodo is ferza vefšelili* (I, 295b) – Luter: *DJe Gerechten aber müssen sich frewen vnd frölich sein fur Gott / Vnd von hertzen sich frewen* (II/1021).

1.4 Predponski glagoli zaradi dovršnosti praviloma niso nosilci tega besedotvornega pomena. Izjemo predstavljajo s predponama *pre-* in *za-* izpeljani glagoli: *prenaglit se, prenaglit koga, zapozniti se, zakesniti*. Zaradi pomenskih sestavin, ki jih vnašajo predpone, je pri naštetih glagolih ugotovljiva razširitev besedotvornega pomena: *zapozniti se* < 'biti bolj/zelo pozen'; *prenaglit se* < 'biti prenagel'; *prenaglit koga* < 'biti naglejši od koga'; *prehiteti koga* < 'biti hitrejši od koga'. Dvojna razvezovalna možnost, ki je izraz manjše razvidnosti besedotvornega pomena oz. ne več idealne skladnosti besedotvornega in leksikalnega pomena, se ponuja tudi pri glagolih: *divjati* < 'biti divji' ali 'ravnati divje'; *hiteti* < 'biti hiter' ali 'premikati se hitro'. Pri nekaterih glagolih je besedotvorni pomen razširljiv še s pomensko sestavino navidezne podobnosti: npr. *noreti* < 'biti (kot) nor'. Glagol

⁸ Prim. F. Novak, Pomenske značilnosti besednega zaklada slovenskih protestantskih piscev, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture (dalje SSJLK), 20 (1984), 285–304.

⁹ Na to, da Dalmatinov izbor izpričuje tako ujemanost s predlogo kot odmike od nje, je opozorila M. Orožen, Vprašanja sintaktične interference v Dalmatinovem prevodu Biblije 1584, Zbornik prispevkov s simpozija Slovenci v evropski reformaciji, Ljubljana, 1986, 105–123. O tem tudi M. Merše, Die Übersetzungskongruenz und Divergenz von Verben in der Dalmatinschen und Lutherschen Bibelübersetzung, predavanje na simpoziju Ein Leben zwischen Laibach und Tübingen – Primus Truber und seine Zeit, Tübingen, 1986 (v tisku).

ljubiti (*ljubiti se* in *ljubiti koga*) danes učinkuje nemotivirano. Pogosta izmenjava prehodno rabljenega glagola s sopomensko zvezo *imeti koga za ljubo* v Dalmatinovi Bibliji (36 od 67 pojavitev samostalniško rabljenega pridevnika *ljubi*) pa kljub veliki skladnosti z Lutrovo prevodno predlogo daje slutiti, da je bil občutek tvorjenosti v 16. stoletju še živ.¹⁰ Npr. Dalmatin: *SERzhnu jest tebe sa lubu imam* (I, 283a) – Luter: *HERTZLICH LIEB HABE ich dich HERR* (II/978); Dalmatin: *Ionatan ... je Davida filnu lubil* (I, 160b) – Luter: *Aber Jonathan ... hatte David seer lieb* (I/544).

Razvidnost besedotvornega pomena neredko zmanjšuje nadaljnji pomenski razvoj izpridevniških glagolov. Pomenski premik take vrste je npr. ugotovljiv pri glagolih *lakomnovati* in *skopovati*, saj sta večinoma rabljena v pomenu 'z lakomnostjo/s skopostjo pridobivati kaj'. Npr. *k'Exemplu vsem Pregrešnikom, kir sa Boshjo beffedo inu fluhbo* [prav: *flushbo*] *ništèr nemarajo, inu le v svoj shakèl skopuju* (II, 124a); *všaki gleda na svoj pot, všakateri lakomnuje sa se v svoim stanu* (II, 22b).

1.5 V naslednjih stoletjih so glagoli iz Dalmatinove Biblije, ki jih povezuje besedotvorni pomen 'biti tak, kot kaže PoPrid', doživeli veliko sprememb. Glagoli s prevzetim podstavnim pridevnikom danes niso več stilno nevtralne besede. Močno pomensko okleščeni ostajajo le še na uporabnostnem obrobju. *Cagovati* ima starinski (SSKJ I, 231), glagol *glihati* pa socialni predznak (SSKJ I, 697); prav tako tudi *crkljati*, ki nadomešča pri Dalmatinu uporabljeni glagol *cartljati se* (SSKJ I, 266). Glagola *kesniti* in *zakesniti* sta z jezikovnim razvojem uspela prestopiti narečno zamejenost. V obliki *kasniti* in *zakasniti* sta postala širše znana in rabljena. *Lakomnovati* in *skopovati* sta do danes iz knjižnega jezika izginila, kar pomeni, da je produktivnost pripone *-ovati/-ujem* po 16. stoletju še opešala. Primerjava z Japljevo Biblijo,¹¹ ki zrcali stanje po dveh stoletjih jezikovnega razvoja, kaže, da se je sled za tvorjenkama že začela izgubljati, saj ju dosledno nadomeščajo bolj ali manj natančni sinonimi ali sinonimni opisi. Npr. Dalmatin: *Mnogoteri skopuje inu fhpara, inu je skusi tu bogat* (II, 158a) – Japelj: *Edèn je skusi tó bogat, ker skopú dela, inu tó je dejl njegoviga plazhila* (5/257); Dalmatin: *VE timu, kateri lakomnuje, k'nefrezhi svoji hišhi* (II, 121b) – Japelj: *Gorje temu, kateri s'hudobno shelnoštjo vkùp spravla blagú sa svojo hišho* (8/120).

Vezavna zožitev je razvojno ugotovljiva pri glagolu *prenaglit*, saj se je v rabi obdržal le povratni glagol (SSKJ III, 1069), v zvezi s tožilniškim predmetom pa ga je nadomestil sopomenski *prehiteti*. Primerjava z Japljevo Biblijo napoveduje tudi to spremembo. Npr. Dalmatin: *Hitite, de gremo, de on nas neprenagli* (I, 176a) – Japelj: *hitite vùn jiti, de ki ne pride, nafs ne sgrabi, inu nafs ne pokonzhá* (2/214); Dalmatin: *fo ony zagovi postali, inu te globofzhine fo je prenaglile* (II, 135b) – Japelj: *Njih noge fo v 'globozhini (morjá) obtizhale, inu vodé fo nje pokrile* (3/470).

¹⁰ Dilemo glede besedotvornopomenske uvrstitve glagola *ljubiti* pomaga razreševati slovnična teorija, ki glagol *imeti* uvršča med pomožne, pomensko nepopolne glagole s povedkovim določilom ob sebi. Prim. J. Toporišič, Nova slovenska skladnja, Ljubljana, 1982, 103–110. Tako tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ II, 26–28).

¹¹ Prvi celotni katoliški prevod biblije, ki ga je konec 18. stoletja oskrbel J. Japelj s sodelavci, je citiran kot »Japljev prevod« ali kot »Japljeva Biblija«.

2 'postajati/postati tak, kot kaže PoPrid': *brej-i-ti se* < 'postajati brej', *na-brej-i-ti se* < 'postati brej'. Tako še: *blazniti se*, *boljšati se*, *čistiti se*, *kriviti se*, *siti se*, *skruniti se*, *sušiti se*, *trditi se*, *zeleniti se*. Brez dovršnega para v Dalmatinovi Bibliji nastopata *množiti se* in *rjaveti*, brez nedovršnega člena vidskega nasprotja pa glagoli *zbositi se*, *ogoliti se*, *pohujšati se* in *polakomniti se*.

2.1 Glagole s tem besedotvornim pomenom povezuje enotna izpeljava z morfeom *se*. Priponska izpeljava je manj poenotena, saj poteka z različnimi obrazilci. Pogostnostno vrednotenje odkriva izrazito prednost pripone *-iti/-im* saj jo izpričuje 43 do 73 glagolov. Priponi *-ati/-am* in *-eti/-im* močno zaostajata, vendar produktivnost še ohranjata. Pripona *-eti/-im* v premeni z *-iti/-im* ustvarja trdno povezavo z besedotvornim pomenom 'delati/narediti koga/kaj takega/tako, kot kaže PoPrid'. Izpeljava s pripono *-ovati/-ujem* je razvidna pri sedmih drugotnih nedovršnikih. Sistemsko nedoslednost glede priponske izpeljave predstavlja nedovršni glagol *okrepneti* < 'postajati krepni' ('otrpel, mrzel'; Bezljaj, ESSJ I, 98): *taku sazhne tellu okripneti*, *zhe daje vezh gnyti* (I, aVa). Dovršnost je izražena s predponami, ki se pogostnostno razvrščajo takole: *o-* (19×)/*ob-* (3×), *po-* (13×), *z-/s-* (6×), *raz-* (4×), *na-* in *u-* (3×) ter *do-*, *iz-* in *za-* (2×). Čeprav s svojim pomenom običajno dovolj jasno sooblikujejo besedni pomen tvorjenega glagola, na spremembo besedotvornega pomena ne vplivajo, pa tudi njegove razvidnosti ne zmanjšujejo. Tako je isti besedotvorni pomen ugotovljiv pri glagolu *sušiti se* < 'postajati suh' in pri njegovih predponskih uresničitvah *izsušiti se*, *osušiti se*, *posušiti se*, *razsušiti se*, čeprav predpone s svojimi pomenskimi vrednostmi modificirajo pomen izhodiščnega glagola v naslednjih smereh: *iz-* 'odstranjevati od znotraj navzven', *o-* 'okoli', *po-* 'postopno in docela', *raz-* 'narazen'.

2.2 Vsi osnovni pridevniki so slovenski, le *gljeh* je prevzet iz nemščine. Uvrščajo se med najosnovnejše pridevniško besedišče 16. stoletja, ker so tudi lastnosti, ki jih poimenujejo, zares splošne in znane. Označujejo duševne lastnosti človeka, telesna stanja živih bitij ter zunanje, vidne lastnosti predmetov in rastlin (*blazen*, *boljši*; *sit*, *brej*; *čist*, *suh*, *kriv*, *zelen* itd.). Pridevniki so tudi posamično zelo pogosto rabljeni. Glagola *rjaveti* in *dreveneti* sta drugostopenjski tvorjenki, saj sta *rjav* in *dreven* izpeljana iz samostalnikov *rja* in *drevo*. Prevladuje izpeljava iz osnovniških podstav; iz primerniških pa so izpeljani glagoli *boljšati se*, *pohujšati se*, *pониžati se*, *povišati se*. Razpoznavnost stopnje podstavnega pridevnika pomensko zadošča le v primerih, kjer sta besedotvorni in besedni pomen skladna. Popuščanje skladnosti pogosto naznačuje pomensko relativnost osnovniške oz. tudi primerniške podstave: *zeleniti se* < 'postajati (bolj) zelen'; *razširiti se* < 'postati (bolj) širok'.

2.3 Besedotvorna pomena 'postati/postajati tak, kot kaže PoPrid' in 'delati/narediti koga/kaj takega/tako, kot kaže PoPrid' sta sistemsko razmejena z že omenjeno priponsko tipiziranostjo (*-eti/-im* : *-iti/-im*) in vezavno različnostjo glagolskega para, saj so inhoativni glagoli neprehodni, faktitivni pa tožilniško prehodni, npr. *oslepeti* – *oslepiti koga*; *obnoreti* – *obnoriti koga* itd. Drugi, nič manj ustaljen in produktiven način tvorbe inhoativnega glagola predstavlja izpeljava z morfeom *se*. Tako tvorjeni inhoativni (potekovni) glagoli nastopajo parno s tožilniško prehodnimi faktitivnimi (dejnimi) npr. *blazniti se* – *blazniti koga*; *sušiti se* – *sušiti kaj*; *opijaniti se* – *opijaniti koga* itd. Tudi Dalmatinova jezikovna praksa ponuja

primere za tvorbo inhoativnih glagolov na oba načina, kar v jezikovnorazvojni perspektivi ob pomenski prekrivnosti pomeni odvečnost ene od možnosti. Inhoativni glagol *starati se*, ki se sistemsko dopolnjuje s faktitivnim parom *starati koga/kaj*, ima v Dalmatinovi Bibliji dvojnico *starati* < 'postajati star': *Sturite šj mošhne, katere neštarajo* (III, 39a). V Japljevem prevodu je uporabljena večinska, pričakovana dvojnica: *Sturite šj mošhne, katere se ne štarajo* (9/328). Variantnost se v Dalmatinovem jeziku ohranja tudi pri predposki izpeljavi (*ostarati se* in *ostarati* < 'postati star/starejši'), hkrati pa se razširja še v novo tekmovalno razmerje, ki ga ustvarjata glagola *ostarati se* in *ostareti*. Npr. *Semla se bo kakòr en gvant oštarala* (II, 21a) – *Iest pak šim mišlil, ona je v'prešhušhtvi vshe oštaréla* (II, 71a).

2.3.1 Z ustaljenostjo tvorbe in pogostnostjo parnega nastopanja besedotvorno-pomensko različnih dvojic se poleg zavesti o različnosti besedotvornega pomena utrjuje tudi spoznanje o njuni sistemski povezanosti,¹² ki ima za posledico stremeljenje k dograjevanju. Neredko prisotnost enega člena predstavlja tvorbeno spodbudo za nastanek drugega. Nasprotno pa je iz sekundarne sistemske nezapolnjenosti, ki sem ter tja nastaja z opustitvijo enega člena razmerja, mogoče sklepati na slabljenje občutka tvorjenosti. Tako je npr. v Pleteršnikovem slovarju še navedeno razmerje *omedleti* – *omedliti koga* (Pleteršnik I, 823), danes pa raba faktitivnega glagola ni več živa (SSKJ III, 382).

2.3.2 Kljub zgledni sistemski urejenosti, ki jo izpričujejo tudi inhoativno-faktitivni pari, pa v jeziku Dalmatinove Biblije med besedotvornimi pomeni izpridevniških glagolov ni trdne meje. Besedotvorni pomen 'postajati/postati tak, kot kaže PoPrid' je nezamejen tako v smeri pomena 'biti tak, kot kaže PoPrid' kot v smeri pomena 'delati/narediti koga/kaj takega/tako, kot kaže PoPrid'. Kadar se poudarek premakne s pridobivanja oz. pridobitve lastnosti na lastnost samo, tvorjenka uresničuje besedotvorni pomen 'biti tak, kot kaže PoPrid'. Npr. *glihati se* < 'biti glih' ali 'postajati glih'; *cagovati* < 'biti cagav' ali 'postajati cagav'. K pravilni določitvi besedotvornega pomena tvorjenke usmerja sobesedilo, zateči pa se je mogoče tudi k primerjavi. Npr. *zeleniti se* < 'postajati (bolj) zelen' ali 'biti zelen': Dalmatin: *INu téh dvanajšt Prerokou košty se šhe selene, ker leshé*; pojasnilo na robu *selene*) *tu je so v'zhašti* (II, 172a) – Luter: *VND der zwelff Propheten gebeine grunen noch da sie ligen*. Pojasnilo na robu: (*Grunen*) *Sind in ehren vnd wurden* (II/1823).

Na spremembo besedotvornega pomena vpliva tudi preusmeritev od zgolj pasivnega sprejemanja k večji aktivnosti vršilca dejanja oz. nosilca stanja, na kar je mogoče sklepati iz sobesedila. Npr. *Natu je Ptolomeus sam šhâl h'Krajlu v'njegou palazh, ker se je on hladil* (II, 197a) < 'postajati hladen'; *Inu so se nad nym blasnili* (III, 10a) < 'postajati blazen'. Nasprotno pa: *Vmite se, ozhišite se* (I, bVIa); *De bi se jest lih s'Snishnizo vmèl, inu bi moje roke ozhišil s'studen-zom* (I, 269a) < 'narediti sebe čistega'; *Inu on je sam sebe ponishal* (III, 107b) < 'narediti sebe nizkega/nizjega'. Besedotvornopomensko manj ohlapni so glagoli,

¹² A. Šivic-Dular opozarja na dejstvo, da so inhoativni glagoli na *-ěje/-*ěti in faktitivni prehodni glagoli na *-i/-*iti že v praslovanščini oblikovali pomensko strnjeni skupini: Izpeljava slovanskih glagolov iz primerniških podstav, SR 34 (1986), 135–146.

ki so sobesedilno rabljeni z netipičnim vršilcem dejanja. Pri njih resnične akcije ni mogoče pričakovati, torej tudi spremembe besedotvornega pomena ne. Npr. *Kadar je pak Pharao vidil, de se je enu malu bil odèhnul se je njegovu serce v'tèrdilu* (I, 38b) < 'postati trd/trši'. *Sakaj ta madesh se je scelil* (I, 70a) < 'postati cel'. V zadnjem primeru je ugotovljivo rahlo neskladje med besedotvornim in leksikalnim pomenom ('pozdraviti se'), ki ga odkriva tudi primerjava z Lutrovim prevodnim zgledom: *denn das mal ist heil worden* (I/228). Oddaljevanje od naravno tipičnega vršilca dejanja oz. nosilca stanja tudi pri glagolih z besedotvornim pomenom 'postajati/postati tak, kot kaže PoPrid' signalizira pomensko spreminjanje, najpogosteje preneseni pomen.

2.4 Tudi izpridevniški glagoli te skupine se v Dalmatinovi Bibliji živahno izmenjujejo s sopomenskimi opisi. Z njimi se je v posameznih primerih mogoče izogibati dvomnosti glede pomenskopodstavne pridevniške stopnje. Npr. *en drugi fskopuje, ker bi neimel, inu viner vboshišhi poštane* (I, 320b). Opise je kot sopomensko nadomestilo tvorjenke mogoče srečati tudi v ustreznicih nizih iz Registra. Npr.: *Obushyti* (Crajnški) *vbogi poštati* (Coroški) (III, CcVib); *Obnemágal* (Crajnški) *doli jemál, truden oli flab perhajal* (Coroški) *omédlil, nemozhán poštál* (Slovenški, Besjzhki) (III, CcVib). Takšna alternacija je ugotovljiva tudi pri glagolih z besedotvornim pomenom 'delati/narediti koga/kaj takega/tako, kot kaže PoPrid'): *Okuriti* (Crajnški) *Tèrdo, okórno vzhiniti* (Slovenški Besjzhki) (III, CcVib).¹³ Čeprav so sopomenski opisi pri izpridevniških glagolih omejeni predvsem na stolpce, ki so namenjeni neosrednjim govorom, bi bilo težko zagovarjati misel, da gre pri izmenjavi opisa kot analitične možnosti in tvorjenke kot sintetične možnosti za narečno utemeljeno razliko. Odsotnost posamezne tvorjenke je morda res utemeljena z izraznim sistemom narečja, lahko pa je tudi povsem naključna.¹⁴

2.5 V vmesnih stoletjih je bil z živo rabo opravljen tudi izbor med dvojnicami, ki so se povečini z že izoblikovanim razmerjem moči pojavljale v Dalmatinovi Bibliji. Izbor med *obožati* in *obožiti* je bil npr. že sočasno opravljen, saj se glagol *obožati* v biblijskem besedilu 6 × rabi, *obožiti* pa je naveden samo enkrat v Registru. Potrjuje ga tudi primerjava z Japljevim biblijskim prevodom. Npr. Dalmatin: *KAdar tvoj Brat obusha, inu raven tebe obnemaga* (I, 76b) – Japelj: *Aku en tvój obóshani brat svojo berazhio proda* (I/502). Glagol *obožati* je do danes nadomestila predponsko neokrnjena dvojnica *obubožati* (SSKJ III, 237).¹⁵

Glagol *omehčati se*, ki mu je v prid tudi razvidnejša izpeljanost iz osnovniške podstave,¹⁶ je danes trdneje zakoreninjen v rabi kot dvojnica *omečiti se* iz Dalmatinove Biblije (SSKJ III, 382). V vmesnih stoletjih je verjetno stilno nezaznamovanost izgubil tudi glagol *okrepeneti* (SSKJ III, 364). Ker je pomensko zožena in

¹³ Prim. F. Bezljaj, *okúrica*, ESSJ II, 246.

¹⁴ Takšnega tipa tudi M. Orožen pri tipološki predstavitvi kranjske in koroške jezikovne razlikovalnosti od 16. stoletja naprej ne navaja: Leksikalni doprinosi Koroške k slovenskemu knjižnemu jeziku v 18. in 19. stoletju, SSJLK 9 (1973), 45–58.

¹⁵ Prim. F. Miklošič, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, Syntax, Wien, 1868–1874, 264: nsl. *obožati* für *ouboshati*.

¹⁶ A. Šivic-Dular, *Izpeljava*... 143.

redka tudi raba podstavnega pridevnika *krepén*,¹⁷ postaja vse bolj vprašljiva tudi razvidnost besedotvornega pomena.

Namesto glagola *rjaveti se* se danes uporablja nepovratni glagol. Primerjava z Japljevim prevodom kaže, da je bila sprememba opravljena že do začetka 19. stoletja. Npr. Dalmatin: *raunu kakòr shelesu vfelej se špet erjavi, taku on tudi svoje falšh misli nepufty* (II, 158a) – Japelj: *kakòr je bronasta pošòda, takú njegova hudobia rujovy* (5/261). S pomenskim razvojem povzročeno in stopnjevano neskladje med besedotvornim in leksikalnim pomenom povzroča spremenjeno zaporedje pomenov v slovarskih predstavitvah. Npr. glagol *rjaveti*, ki se je uveljavil namesto *rjaveti se* < 'postajati rjav ('rjast')', je v Pleteršnikovem slovarju (II, 428) predstavljen s pomenoma 1. rostig werden, rosten; 2. braun werden, sich bräunen; danes pa je razvrstitev pomenov že drugačna: 1. postajati rjav; 2. postajati rjav, rjast (SSKJ IV, 518).

Med vidnejše razvojne spremembe sodi tudi zastarevanje nekaterih predpon v določenih pomenskih vrednostih, kar se sočasno odraža v izpeljavi s sopomenskimi predponami. Npr. *izceliti se* / *sceliti se* → *zaceliti se*; *ostarati se* → *postarati se*; *obeseliti se* / *obveseliti se* → *razveseliti se* itd.

3 'delati/narediti koga/kaj takega/tako, kot kaže PoPrid': *blazn-i-ti koga* < 'delati koga blaznega'; *z-blazn-i-ti duše* < 'narediti duše blazne'. Tako še: *celiti*, *čistiti*, *falšati besedo* < 'delati besedo falš ('napačno')', *glihati*, *glušiti*, *irati*, *kratiti*, *kriviti*, *manjšati*, *množiti*, *noriti*, *ostriti*, *pijaniti*, *polniti*, *rovnati*, *siti*, *slepiti*, *starati*, *sušiti*, *trditi*, *veseliti*. Ta besedotvorni pomen izpričuje 26 izhodiščnih in 96 predponskih glagolov. Zraven bi bilo mogoče šteti še sobesedilno neizrabljena glagola iz tretjega stolpca v Registru (slovenski, bejački): *batriviti* < 'delati (koga) batrivega ('pogumnega')'¹⁸ in *odduriti* < 'narediti (koga) durega ('mrzkega')'¹⁹. Dovršnost je izražena s trinajstimi različnimi preponami. Število pojavitev določa naslednje zaporedje: *ob-* (5×)/*o-* (22×), *po-* (22×), *z-* (3×)/*s-* (8×), *u-* (7×), *raz-* in *za-* (7×), *izna-* in *pri-* (*per-*) (po 4×), *do-* (2×) ter *od-* in *pre-* (po 1×). V okviru tega besedotvornega pomena nastopa veliko glagolov brez izhodiščnih nedovršenih parov: npr. *poboljšati*, *sfrišati*, *zagvišati koga* < 'narediti koga gvišnega', *pohujšati*, *okruļjoviti*, *okrvaviti*, *ponoviti*, *opustiti*, *povekšati* itd. Prevladuje izpeljava s pripono *-iti/-im* (74 glagolov). Pripona *-ati/-am* je redkejša, vendar kot besedotvorno sredstvo še vedno produktivna (23 glagolov). Drugotni nedovršniki so po večini tvorjeni s pripono *-ovati/-ujem* (21 glagolov), pri treh se *-ovati* izmenjuje z manj pogosto *-avati/-avam* (*povišovati/povišavati*, *ponižovati/ponižavati*, *napolnjovati/napolnjavati*), *poboljšavati* in *opuščavati* pa sta tvorjena samo z *-avati/-avam*.²⁰ Pri

¹⁷ F. Bezljaj, ESSJ II, 89–90: *krepén*, 'otrpel, zmrznjen'; SSKJ II, 482: *krepén* 'otrdel, otrpel od mraza'.

¹⁸ J. B. élloszt énécz: *Bátriv*. Szérchen, Szegurén; GAZOPHYLACIUM, Zagrebiae, 1740, 8.

¹⁹ J. B. élloszt énécz: *Oddurjávam*. Abominor, abhorreo, abhoreſco, execror, deteſtor, averſor; GAZOPHYLACIUM, Zagrebiae, 1740, 294. F. Bezljaj: *dur* 'plašen, boječ, divji', prekmursko 'zasovražen'; ESSJ I, 121.

²⁰ M. Orožen ugotavlja, da se produktivnost pripone *-ava-*, ki je značilna za Dalmatina, pa tudi za Trubarja in Krelja, stopnjuje pri notranjskih pisateljih (Kastelec, Vilhar) in sklepa, da je njena raba rezultat narečnega razvoja: Razvoj iterativov v slovenskem jeziku, SSJLK 10 (1974), 20. Preverjanje

fertigovati < 'narediti fertig' pripona ne signalizira ponavljalnosti. Ker glagol obstaja brez vidskega para in ker mu je mogoče določiti en sam besedotvorni pomen, tudi porazdelitve funkcij z različnim obraziljenjem ne potrebuje. Izpeljava s pripono *-ovati* zato ne moti, saj ni nevarnosti, da bi bilo obrazilo homonimno.

3.1 Glagolov s prevzetim pridevnikom v podstavi je tudi v tej besedotvornopomensko izenačeni in številčno najmočnejši skupini malo (*falšati, sfrišati, fertigovati, irati, zažihirati, zagvišati*). Glagol *okrvaviti* je izpeljan iz izsamostalniškega pridevnika. Strukturno, ne pa tudi besedotvornopomensko se mu približuje glagol *posrebrniti* < 'pokriti s srebrom'. Izpeljava je pri glagolih te skupine potekala tako iz osnovniških kot iz primerniških podstav.

3.2 Vsi glagoli so prisojevalni in prehodni. Besedotvornopomensko določevalna in razločevalna je njihova desna vezljivost. Redke neprehodne rabe so pomensko ekspresivne. Pozornost je ob izpustu oz. neimenovanju predmeta osredotočena na dejanje samo. Npr.: *Vejenje napuhuje, ampak lubesan pobulšhava* (III, 92a); *Cerkou nemore irati ali krivu vuzhiti* (II, 36b); *Ampak kriva prizha obnori* (I, 321a). Zelo redke so tudi neosebne rabe: *Mešu inu Gréh je glushy, fkusi krish* (III, 80b).

3.3 Podstavni pridevniki večinoma označujejo zunanje, vidne lastnosti predmetov (*bel, cel, čist, kratek, kriv, manjši, oster, poln, raven, suh, trd*) redkeje človekovo telesno stanje (*pijan, sit, gluh, slep*) ali duševne lastnosti (*nor, vesel, boljši, hujši*).

3.4. S pomenskim razvojem postaja besedotvorni pomen tudi pri glagolih te skupine vse manj razviden in težje prepoznaven. Domnevo o uzaveščenosti besedotvornega pomena tvorjenk v 16. stoletju je mogoče opirati na obstoj sopomenskih opisov, posredno pa tudi na pogostost rabe tvorjenke. Npr.: besedotvorni pomen glagola *opustiti kaj* (*deželo, hiše, mesta, gase* itd.) < 'narediti kaj pusto' je bil v 16. stoletju nezastrt: *ony so mojo lépo nyvo h'pufzhavi sturili, ony so jo opustili* (II, 33b); *Inu hozhem vašha Mésta pušta sturiti* (I, 77a).

Sopomenski opisi polnovredno nadomeščajo neuporabljene oz. sistemsko izostale tvorjenke ali se izmenjujejo z njimi. Izbor se suče med zvestobo Lutrovemu prevodu in izrazitejšo neodvisnostjo. Npr. Dalmatin: *de bi mogli Pšhenizo predajati, inu ta Ephā manšhi sturiti, inu Sekel povekšhati, inu vago krivo sturiti* (II, 113a) – Luter: *das wir Korn veil haben mügen / vnd den Ephā ringern / vnd den Sekel steigern / vnd die Woge felschen* (II/1606); Dalmatin: *ta prediga od krisha nje flipy inu norre dela* (II, 11b) – Luter: *das wort des Creutzes macht die alle blind tol vnd töricht* (II/1212); *taifiti bo vas, kir en majhin zhas tērpīte popolnoma pēpravi, tērdil, mozhne delal, inu gruntal* (III, 122a) – Luter: *Dersel-*

današnje razširjenosti ponavljalnih glagolov, tvorjenih s pripono *-ava-*, na slovenskem jezikovnem ozemlju takšno sklepanje potrjuje. Iz gradiva za SLA, ki ga hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, je razvidno, da je pripona *-ava-* kot edina možnost ali kot dvojnica razširjena na Primorskem in Goriškem, v Istri, na Notranjskem, na Dolenjskem in v Beli krajini. J. Rígl er tvorbe ponavljalnih glagolov s pripono *-ava-* med Trubarjevimi, Dalmatinovimi ali Kreljevimi dialektizmi ne omenja: Začetki slovenskega knjižnega jezika, Ljubljana, 1968. Prim. tudi J. Toporišiča razpravo Stalna vrednost glasovnih, prozodijskih, (pravo)pisnih, morfemskih in naglasnih variant slovenskega knjižnega jezika, SR 21 (1973), 233 ter 237–238.

bigē wird euch / die jr eine kleine zeit leidet / volbereiten / stercken / krefftigen / gründen (III/2416).

3.4. S prehodnostjo glagolov se množijo tudi možnosti sobesedilnega odkrivanja pomenskih sprememb. Na prenesenost ali ekspresivnost pomena poleg netipičnega vršilca dejanja ali nosilca stanja kažejo še netipični predmeti. Vendar te pomenske spremembe redkeje zares zastrejo besedotvorni pomen tvorjenke. Npr. *Inu jeſt ſe fuſhim kakòr trava* (I, 305a); *Ajfranje inu ſerd okrate leben* (II, 165b); *KRIviza vſe deſhele opuſzhava* (II, 141a); *VE tēm Piſſarjem, kateri krive Poſtave delajo... de tēh vbosih rezh pèrkrivé* (II, 5a); *Reſhiri Bug lapheta de prebiva v'Semovih uttah* (I, 7a); *Ieſt hozhem moje ſtrile s'kryo v'pyaniti* (I, 117b); *On nepuſty mojemu duhu k'veku priti, temuzh me s'shaloſtjo ſiti* (I, 269a) itd. V primeru *De on ſiti ſhejno duſho* (I, 307a) na pomensko spremembo opozarja prisotnost novega, še neutrjenega protipomenskega razmerja (*sit* – *lačen* → *sit* – *žejen*). Preneseni pomeni, ki jih je v tolikšnem številu mogoče odkrivati tudi pri izpridevniških glagolih, so tako kot druge izrazne možnosti, s katerimi je podana abstraktna vsebina, ena od osnovnih značilnosti biblijskega jezika nasploh.²¹

Zastrtost besedotvornega pomena je večja pri frazeologemih in besednih zvezah terminološkega značaja, npr. *poviſati glavo*, *ostriti beſede*; *čistiti ſrebro* itd. Kadar je logika pomenskega spreminjanja zabrisana ter asociativna navezava motena, jo Dalmatin vzpostavlja s konkretnejšim robnim pojasnilom. Spodbudo zanj je največkrat res treba iskati v Lutrovi prevodni predlogi, vendar ga Dalmatin pogosto samosvoje preoblikuje. Npr. Dalmatin: *Inu lete beſſéde... imaſh ſi k'ſerci vſeti, inu je imaſh tvoim otrokom oſtriti* (I, 104b). Opomba na robu: *Oſtriti tu je brati, od nje pèrpovedati, pejti, otroke inu drushino vuzhiti* (I, 104b) – Luter: *Vnd dieſe wort... ſoltu zu hertzen nemen / vnd ſolt ſie deinen Kindern ſcherffen* (I/347). Opomba: (*Scherffen*) *Jmer treiben Gottes Gebot zu halten etc. vnd üben / das ſie nicht verroſten noch vertunckeln...* (I/347–348).²²

Tipično oddaljitev od besedotvornega pomena tudi pri glagolih te skupine predstavlja razširitev od dejanske stopnje podstavnega pridevnika na sistemsko komplementarno (osnovniška → primerniška ali obratno). Ponazarja jo variantna pretvorba: *trditi mesto* < 'delati mesto trdo ('trdno') / trše ('trdnéjše')'; *kratiti čas* < 'delati čas kratek / krajši'. Stopnjo, ki jo razkriva besedni pomen, večkrat pomaga določiti sobesedilo, npr. s pomensko nasprotnim glagolom ali opisom: *Sakaj kateri ſe ponishajo, te on poviſha* (I, 272b); *Inu kadar ti mene ponishujeſh, taku me velikiga delaſh* (I, 181a). Besedotvornopomenski odtенок odkriva tudi skladenjska razvezava glagola *ponoviti mesto* < 'narediti mesto kot novo'. Pri ugotavljanju skladnosti besedotvornega in besednega pomena tvorjenke je sem ter tja treba upoštevati tudi možnost večpomenskosti podstavnega pridevnika. Npr. *beliti peč* < 'delati peč belo ('žarečo')'.²³

²¹ Prim. J. Rajhman, Prva slovenska knjiga v luči teoloških, literarno-zgodovinskih, jezikovnih in zgodovinskih raziskav, Ljubljana, 1977, 104–125.

²² Prim. F. Novak, Pomenske značilnosti besednega zaklada slovenskih protestantskih piscev, SSJKL 20 (1984), Ljubljana, 288.

²³ Prim. F. Bezljaj: *bel* 'albus, candidus, pallidus', ESSJ I, 16.

3.6 V nadaljnjih stoletjih so številne razvojne premike doživeli tudi faktivni glagoli. Hierarhično jih je težko urediti, saj ni mogoče docela zanesljivo oceniti širine pojavov. Jezikovna raba se je v vmesnih štirih stoletjih odrekla marsikateri pomensko neosamosvojeni in nefunkcionalni dvojnici. V preglašeni obliki sta se ohranili že v Dalmatinovi Bibliji pogostejše rabljeni dvojnici *posvečovati* in *utrjevati*, *posvetovati* in *utrdovati* pa sta pozabljeni.

Iz rabe so izginili glagoli s prevzetim pridevnikom v podstavi. Primerjava z Japljevim prevodom kaže, da se je proces naglo razmahnil. Npr. Dalmatin: *nefalšhamo Boshje befsede* (III, 97b) – Japelj: *tudi Boshjo befedo ne pázhimo* (10/287); Dalmatin: *Tiga priasniviga govorjenje je šatovje, dušhé trofhta, inu kofsy sfrišha* (I, 322b) – Japelj: *Lepe besede so medeni šat (one fo) dušhe fľadkóft inu telefa sdravje* (5/50).²⁴

Razvojno nastale, na živo rabo oprte spremembe v razvrstitvi pomenskih vrednosti predpon se zrcalijo v drugačni predponski izpeljavi: npr. *omanjšati* → *zmanjšati*, *ponoviti* → *obnoviti* itd.

Glagol *kratiti* < 'delati kratko/krajše' se je ohranil z zoženim pomenskim obsegom. V pomenu, ki se izenačuje z besedotvornim, ga je nadomestil iz primerniške podstave izpeljani glagol *krajšati*. Zveza *kratiti čas* je zastarela (SSKJ II, 473). Zamenjava podstavnega pridevnika je bila dosledno opravljena tudi pri predponskih glagolih: *obkratiti* – *okračovati*, *pikratiti* → *prikrajšati*, *skrajšati*. Do danes je iz knjižne rabe izginil pridevnik *vekši*, ki je bil sam zase in kot podstavni pridevnik v Dalmatinovi Bibliji zelo pogost. V obeh položajih ga je nadomestil primernik *večji*. SSKJ ne navaja več glagolov *okruljeviti*, *prenoriti*, *omanjšati*, *razlobiti*. Glagol *dopolniti kaj* (*obljubo*, *govorjenje*, *besede*) je zastarel v pomenu 'izpolniti, uresničiti kaj' (SSKJ I, 469). Glagol *pijaniti* je kot nepotrebno dvojnico izrinil drugotni nedovršnik *opijanjati* (SSKJ III, 593, 404). *Beliti* se v pomenu 'močno segreti' redko rabi (SSKJ I, 115). Uporabnostno zožen je tudi glagol *blazniti* (SSKJ I, 148) itd. V splošni rabi se tudi ni moglo ohraniti veliko število na biblijsko okolje in biblijsko sobesedilo vezanih abstraktnih pomenov (npr. zveze *ostriti besede*, *prikriviti resnico* itd.).

4 Besedotvornopomenski spekter izpridevniških glagolov Dalmatinove Biblije se do danes ni izrazil spremenil.²⁵ Produktivnost so ohranili tudi vsi besedotvorni tipi: izpeljava s pripono *-itil-im*, *-atil-am*, *-etil-im* ter pri drugotnih nedovršnikih še *-ovatil-ujem* (oz. *-evatil-ujem*). Ker pridevniki, ki predstavljajo besedotvorno podstavo glagolov v Dalmatinovi Bibliji, označujejo najbolj tipične lastnosti živih bitij in predmetov, so bili trdna sestavina slovenskega jezika, zvečine podedovani že iz

²⁴ O načrtni Japljevi selekciji nekaterih pojavov na različnih jezikovnih ravneh prim. M. Orožen, Gramatična in leksikalna preobrazba Dalmatinovega knjižnega jezika ob Japljevem prevodu Biblije (1584–1784–1802), Protestantismus bei den Slowenen, Protestantizem pri Slovencih, Wiener slawistischer Almanach, Sonderband 13, Wien 1984, 153–179; Razvojne smernice v besedišču Dalmatinovega in Japljevega prevoda Biblije (1584–1784–1791), SSJKL 20 (1984), Ljubljana 249–274. Prim. tudi A. Breznik, Literarna tradicija v Evangelijih in listih, Dom in svet, 1917, 333–347.

²⁵ Prim. J. Toporišič, Slovenska slovnica, Maribor 1976 in 1984, 159; A. Vidovič-Muha, Primeri tvorbnih vzorcev glagola, SSJKL 21 (1985) Ljubljana, 47–63; Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zložen, Ljubljana, 1988, 17–24.

praslovanščine. Le redki so bili prevzeti iz nemščine. Medtem ko je pri izsamostalniških glagolih Dalmatinove Biblije prav veliko število prevzetih podstavnih izrazov jezikovnorazvojno sprožalo iskanje sopomenskih domačih nadomestil in posledično spreminjalo tudi njihov sestav, so izpridevniški glagoli doživljali predvsem pomenske spremembe. Iz rabe so postopno izginile tudi vse dvojnice, ki niso bile posebej pomensko ali stilno osmišljene.

SUMMARY

The word-formation range of deadjectival verbs in the Dalmatin Bible is basically the same as in the standard Slovene language of today. All the word-formative types found in the Dalmatin Bible are still productive. Suffixation by *-i-ti/-im* was the most frequent, followed by *-a-ti/-am* and *-e-ti/-im*. Secondary imperfectives, on the other hand, were formed almost exclusively by *-ova-ti/-ujem*. As the adjectives serving as base words for the verbs in the Dalmatin Bible designate the most typical properties of beings and objects, they had been a stable component of the Slovene language in the 16th century as well as earlier on. Only a few among them were adopted from German (e.g. those underlying the verbs *cagati*, *cartljati se*, *fertigovati*, *glihati se*, *sfrišati*, *zagvišati*). The small portion of verbs with a borrowing in their base is the very reason why the system of deadjectival verbs was to be affected by fewer reductions and changes than the system of desubstantival verbs, where substitution by synonymous native formations acquired full sway. The changes that occurred in deadjectival verbs in the Dalmatin Bible during the subsequent centuries have been mostly semantic. All the doublets that lacked a semantic or stylistic justification gradually became obsolete (e.g. *posvetovati*, *utrdovati*, *pijaniti*, *obožati*, *omečiti se*). Substitutions often expose tendencies which span beyond the area of deadjectival verbs and dominate the entire verbal lexicon (e.g. the obsolescence of prefixes in a specific semantic role and their substitution by other prefixes: *omanjšati* > *zmanjšati*, *izceliti se* / *sceliti se* > *zceliti se*, *ostarati se* > *postarati se*). The dependence of usage on the language variety is demonstrated by numerous new senses and shades of meaning, and above all by numerous figurative meanings, discoverable contextually through departures from the typical agent or object. A greater need for expressing abstract content is, in fact, one of the fundamental features of a biblical text, and hence also of Jurij Dalmatin's translation.